

Ս Ի Լ Վ Ա Կ Ա Պ ՈՒ Տ Ի Կ Յ Ա Ն

Բ
Մ Ա Վ Ա Ն Ն Ե Ր Ը
Դ Ե Ռ Բ Ա Յ Լ ՈՒ Մ Ե Ն

Յ

• •

„Հայաստանի“ Հրատարակչություն
Երեւան. 1964

Բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկյանի այս գիրքը արդյունք է Միջին արևելքի հայաշատ երկրները՝ Լիբանան, Սիրիա, Եգիպտոս, հեղինակի կատարած ուղևորության: Գիրքը, ճամփորդական նոթեր լինելուց բացի, պատկերում է սփյուռքահայության կյանքն ու ամենօրյա պայքարը հեռավոր ափերի վրա պահելու ոչ միայն ֆիզիկական գոյությունը, այլև հայրենի մշակույթը, լեզուն, արժանապատվությունը: Բանաստեղծուհին պատմում է այն անսահման սիրո մասին, որ կա արտասահմանում հանդեպ մայր-հայրենիքը՝ Սովետական Հայաստանը, այն երկիրը, որն իր էլեկտրավառ կրակներով լուսավորում է աշխարհասփյուռ հայությանը տուն բերող ճանապարհները:

ԵՊՀ Գրադարան

SU0220949

9879

Сильва Барунаковна Капутикян

Караваны все идут

(На армянском языке)

Издательство «Айастан»

Ереван—1964

Դրսում անձրև է, անցորդներ, ծառեր:

Դրսում Սեն-ժերմեն բուլվարն է:

Սեն-ժերմեն... Երևանն է: «Արագիլ» սրճարանի փեղկերի միջից երևում է կանաչ պուրակը, որ Իսահակյանի անվան է կոչվելու կարծեմ:

Անձրևը, դիպչելով ապակուն, դեռ թպրտում է: Ապակու, ծառերի ու անձրևի արանքից կարդում եմ դիմացի գունառեկամը՝ «Buvez le cognac de Martinique!»: Ո՛չ մի «Արագիլ»: Փարիզի Սեն-ժերմեն բուլվարի վրա գտնվող սրճարանում եմ: Այո՛, Փարիզի: Սրճարանում եմ և այն էլ մենակ: Ուղեկիցս գնացել է տաքսի ճարելու:

Օ՛, այս սարսափելի ու հրաշալի քսաներորդ դարը:

Դեռ մի քանի ժամ առաջ Մոսկվայի «Մետրոպոլ» հյուրանոցից կապվեցի Երևանի հետ. «Մի ժամից թռչում եմ»... Իսկ հիմա շուրջս դժժում է ֆրանսերենը, մեղվափեթակի դրժժոցի պես անհասկանալի, բայց քննչ-որ հասկանալի:

Առանց քաշվելու դիտում եմ՝ շրջապատս: Այստեղ համարյա բոլորը նստած են վերարկուներով: Հանվելը պարտադիր չէ: Նստած են խմբերով, զույգերով, մենակ: Մեծ մասամբ մենակ: Կան ամեն կարգի ու տարիքի մարդիկ: Քիչ չեն տարեցները, մանավանդ կանայք: Թորշոմած դեմքեր, բայց՝ աչքն ու ունքը ներկված, բայց՝ թավշյա ծաղիկներով գլխարկ, բայց՝ կոկիլիկ-սոկիլիկ հագուստներ: (Հապա ի՞նչ եք

կարծում, Փարիզ է:) Ահա տղաների և աղջիկների մի խումբ՝
անփութության հասնող պարզ հագնվածքով: Տղաներից մեկը
Կաստրոյի պես մորուքավոր է: Աղջիկներից մեկը՝ լայն կի-
սազգեստ, բրդյա սև սվիտր, գզգզված շեկ գլուխ՝ թերթում է
գունավոր մի ամսագիր: Դիմացս՝ սպիտակ թղթի վրա կռա-
ցել է տղամարդու սևերիզ մի ակնոց: Սպիտակ թուղթը տող
առ տող սկսում է կապտել, ասես սրվակ է, որ վերևից է
լցվում թանաքով: Աջ կողքիս բարալիկ մի աղջիկ՝ բաճկոնի
մեջ կծկված, սուրճ է խմում: Երկշտ աչքերը դռներին են:
Երիտասարդը վերջապես եկավ: Թեթևակի համբուրեց աղջկա
այտը, նստեց դիմացը և սուրճ պատվիրեց: Ջրուցում են,
երկուսն էլ երեխաների պես քաշվելով ու շիկնելով: (Սա Ի՞նչ
տեսակ Փարիզ է, չեմ հասկանում:) Ներս մտավ շորս-հինգ
հոգիանոց մի խումբ: Մինչ այդ համարյա դատարկ կախա-
րանից կախվեցին շորս-հինգ մակինդոշներ: Ֆրանսերենի
միագույն դժոցի մեջ ուսերեն բառերի մի քանի վրձնա-
հարվածներ երևացին: Ժպտացի. մերոնցից են...

Դիմացիս ակնոցը սկսեց ինչ-որ կիսաձայն մրմըն-
ջալ: Երևի նրանց տերը բանաստեղծ է, գրում է ու հետո
գրածը կարդում: Առհասարակ սրճարանում նստածները հա-
մարյա բոլորն էլ ինչ-որ գրում են: (Այդպես են Փարիզի
սրճարանները, էրենբուրգից գիտեմ...) Սեղանների վրա՝ կոմ-
կոմ խմվելուն սովոր, զարմանալի համբերատար սուրճն է:
Միայն ես եմ, որ պարապ եմ: Ուղեկիցս, Ֆրանսահայ մշա-
կութային միության գործիչներից Աղասի Դարբինյանը, չկա
ոչ չկա: Ի՞նչ անել: Ես նույնպես պայուսակիցս հանում եմ
ժոցատետրը: Առհասարակ նոթագրելու սովորություն չունեմ:
Բայց մտածում եմ, առջևում դեպքերով ու դեմքերով լեցուն
մի ճամփորդություն է: Հարկավոր է գոնե ամենակարևորը
օր-օրի գրի առնել, այլապես...

Եվ ահա, հենց այստեղ, Փարիզի Սեն-ժերմեն բուլվարի
անկյունում գտնվող սրճարանում սկսում եմ իմ ճամփորդա-
կան առաջին նշումները. «1962 թ. դեկտեմբերի 20. Նարդուհի
Փարիսիլյան. Հալեպից եկած զբոսաշրջիկ: Հանդիպեցի Մոսկ-
վա—Փարիզ ինքնաթիռի մեջ: Ծանոթությունն սկսվեց շատ

հետաքրքիր: Երեք ժամից հետո՝ Փարիզ: (Հիշել նարդուհու ազգականի պատմությունը:) Օղակայանից գնացինք սովետական դեսպանատուն: Հանդիպեցի դեսպանության առաջին քարտուղար Լևոն Մանասարյանին: Քիչ հետո եկավ Աղասի Դարբինյանը...»:

— Ների՛ր, Սիլվա,— ընդհատում է ինձ նույն ինքը Աղասի Դարբինյանը՝ ամբողջովին թրջված, երեսին՝ անձրևի կաթիլներ,— հազիվ կրցա տաքսի մը ճարել:

Ոտքի եմ կանգնում՝ ընդհատելով նոթագրությունս, հետագայում օր-օրի շարունակելու մտադրությամբ: Ուշ երեկոյան հյուրանոցում նորից մի քանի նշումներ եմ անում: Փարիզ—Բեյրութ ճանապարհին էլ խզմզում եմ մի քանի գրառումներ: Բայց ահա ոտքս դիպչում է Բեյրութի հողին: Ինքնաթիռի վերջին սանդղամատից հազիվ իջած՝ ժպտերես մի հայուհի մատուցում է ինձ հսկա մի ծաղկեփունջ ու համբուրում...:

Առաջին ծաղկեփունջ և առաջին համբույր:

Եվ այսպես, ծաղիկների, համբույրների, ծափերի, բացականչությունների, ողջագուրումների, հանդիպումների, սիրո, ծիծաղի, արցունքների, մաղթանքների, օրհնությունների վիթխարի մի հորձանք՝ ալիքվելով դեպի ինձ է գալիս, պոկում է ինձ ինքնաթիռի սանդղամատից և առած իր շրապտույտի մեջ, տանում է, շթողնելով պահ իսկ կանգնել, շունչ քաշել, մնալ ինքս ինձ հետ, իմ խոհերի հետ և մանավանդ... իմ նոթատետրի հետ: Այսպես մոտ երկուեկես ամիս, մինչև այն պահը, երբ մարտյան մի առավոտ Փարիզի Օուլի օդակայանում, հրաժեշտ առնելով սփյուռքի իմ վերջին ուղեկցողներից, շարժվում եմ դեպի Մոսկվա տանող ինքնաթիռը...

Հիմա այդ օրից ամիսներ են անցել:

Հիմա սենյակիս լուսամուտից բացվում է հարազատ մի բնանկար՝ լեռներ են, բարդիներ, իսկ լուսամուտիս տակ, կանաչների մեջ կորած ուրախ ձորակում աղմկում է փոքրիկ, մտերիմ մի գետակ:

Հունիսի վերջերն են: Երկու օր է արդեն, ինչ Մադկաձո-

րում եմ, սովետահայ գրողների ստեղծագործական տանը: Վերջապես հաջողվեց պոկվել Երևանից ու գալ հայրենի բնաշխարհի խաղաղ այս անկյունը:

Հայաստան վերադառնալուցս ի վեր համարյա ամեն օր հանդիպումների մեջ էի: Հրավիրում էին գործարաններից, ինստիտուտներից, գիտական հիմնարկներից, գյուղերից: Աշխատանքային օրվա վերջում, հոգնած, դեռ տուն չգնացած մարդիկ լսում էին ժամեր տևող իմ պատմությունը սփյուռքի մասին ու դեռ բացականչում. դահլիճից. «է՛լի պատմեք»... Իսկ որպեսզի «էլի պատմեմ», բոլորը պատմեմ և բոլորին պատմեմ, հարկավոր է առանձնանալ, անջատվել շրջապատից, ամփոփվել և գրել, գրել վերջապես:

Սեղանիս վրա ճամփորդությունից հետո բերած թղթերն են՝ լուսանկարներ, ձոներ, նամակներ, երեկույթների հայտագրեր, սփյուռքահայ թերթերի համարներ, հուշանվերներ, այցետոմսեր, ծաղկեփնջերին փակցված մակագրություններ— վիթխարի հորձանքից ափին մնացած ոսկյա ավազահատիկներ:

Նշանավոր հեքիաթի պատմության պես փոխած են այդ ավազահատիկները իմ անցած ճանապարհներին, և ես՝ հեքիաթի նույն տղայի նման, ետ եմ գնում այդ ավազահատիկների ցույց տված ուղղությամբ՝ հասնելու նորից Փարիզ, Բեյրութ, Դամասկոս, Հալեպ, Կահիրե, Ալեքսանդրիա, նորից հանդիպելու հանդիպածներին, նորից տեսնելու տեսածներս, այս անգամ արդեն մտովին, հիշողության անասելի լարումով, դեպքերը գրչով կենդանացնելու կարողությունս գործի դնելով:

Թող ներեն ինձ բոլոր նրանք, ովքեր դուրս պիտի մնան հուշագրությունից և կամ հիշվեն միայն թեթևակիորեն, թեև իրենց դիրքով ու գործով արժանի են ավելի լայն դրվատանքի: Այն, ինչ որ պիտի գրեմ, չի լինի սփյուռքի կյանքի բոլոր ոլորտները, դեմքերն ու շարժիչ ուժերը ըստ արժանվույն վեր հանող մի գործ, չի լինի ուղևորության ճշգրիտ օրագրություն, բոլոր հանդեսների ու հանդիպումների հանգամանալից նկարագրություն, չի լինի արձակագրի կուռ ու համաշափ շարա-

դրանք, պատմաբանի հետազոտություն, քաղաքագետի վերլուծություն, այլ կլինի բանաստեղծի խոսք, սրտի հիշողության մը վերականգնած պատկերներ, հեռավոր հարազատին նոր հանդիպած մարդու՝ հուզմունքից շաղվող, միայն լավն ու բարին տեսնող հայացք,— կլինի համանվագ երաժշտությունից հոգու մեջ մնացած ընդհանուր մի տպավորություն...

Թող ների ինձ նաև ընթերցողը, եթե գրքում հաճախ հանդիպի անձնական դերանվան առաջին դեմքի հոլովումներին՝ ես, ինձ, ինձնից, ինձնով և այլն: Գիտեմ, որ ինչքան էլ ջանամ խուսափել դրանից ու եղածի աննշան մասը նկարագրեմ, դարձյալ պատմելիքիս այս կամ այն կտորը կստանա ինքնագովության շեշտեր, ամեն բան սեփական անձի շուրջը պտտեցնելու երանգ: Այսպես կլինի, որովհետև հանգամանքների բերումով դեպքերն ու հանդիպումները զարգացել են իմ՝ հայրենիքից եկած հրավիրյալիս շուրջը և միայն անձնական տպավորություններով և, որ հաղորդվել եմ սփյուռքի կյանքին:

Ես կուզենայի ընթերցողն էլ, ինձ հետ միասին, հասկանար, որ սիրո ու մեծարանքի այդ բազմազան արտահայտությունները, ինձնից ավելի, վերաբերում են այն երկրին, որտեղից ես գնացել էի, որ այս գրքում գործածվող ես-ը ես չէ, այլ մենք, այլ Հայաստանի ժողովուրդ է ու Հայաստան... Ընթերցողի այս հստակ ըմբռնումը շատ պիտի թեթևացնե՞ր իմ գործը և գեթ մասամբ ազատե՞ր բնական այն կաշկանդումից, որ պիտի ունենամ ամեն անգամ՝ սիրո և մեծարանքի այդ բազմազան արտահայտությունները գեթ դուզն չափով նկարագրելիս:

Առայժմ՝ այսքանը: